

Dr. Bak Klára¹

A NEMZETKÖZI SZÖVETKEZETI ALAPELVEK ÉS A SZÖVETKEZET FOGALMÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI A SZABÁLYOZÁSBAN

Bevezetés

A szövetkezetek nemzetközi fejlődéstörténetét, különösen a szövetkezeteket érintő jogszabályi szintű normaalkotás alakulását tekintve megállapítható, hogy a nemzeti szabályozások (így a magyar és más külföldi szabályozások is) a XIX. század második felét követően egyszerre igazodtak a szövetkezet specifikumát, valódi természetét, illetőleg egyedi célkitűzéseit kifejező, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége² (a továbbiakban: SZNSZ) által nemzetközi szinten elfogadott alapelvekhez, és vették figyelembe az adott államra jellemző társadalmi, gazdasági, természetföldrajzi sajátosságokat, melyek mindenkor a szabályozás egyediesítését teszik szükségessé.

A nemzetközi szövetkezeti elvek nemzeti jogszabályokba történő implikálása (foglalása) által a szövetkezetek tekintetében kialakult egy nemzetközi szinten egységes alapokon nyugvó, a szövetkezetek társas vállalkozások közötti specifikumát érvényre juttató, és egyben a nemzeti szabályozásoknak zsinórmértéket adó normarendszer, mely az SZNSZ tevékenysége eredményeképpen igazodik a mindenkori globális társadalmi-gazdasági változásokhoz is.

Mindezek ismeretében kérdésként merül fel, hogy az egyes államok (a mindenkori társadalmi-gazdasági összefüggésekre is figyelemmel) szövet-

1 Kutató ösztöndíjas PhD hallgató, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Agrárjog Tanszék. Témavezető: Dr. Réti Mária PhD egyetemi docens, ELTE ÁJK.

2 International Co-operative Alliance, 1895-ben londoni székhellyel alapított független, az alapítás óta folyamatosan működő, nemzetközi szervezet, mely a szövetkezetek tekintetében érdekérvényesítő tevékenységet folytat, továbbá a szövetkezeti alapelvek meghatározását, azok felülvizsgálatát végzi a mindenkori társadalmi-gazdasági szempontok figyelembe vételével. Jelenleg több mint 800 millió tagot számlál. Ld. erre <http://www.ica.coop/members/member-stats.html>, 2011. december 15.

kezeti szabályozásukban miként érvényesítik az SZNSZ által megfogalmazott rendező elveket, illetve miként juttatják kifejezésre a nemzeti sajátosságokból eredő egyedi, az általánostól eltérő szempontokat. Jelen írásban az elvek esszenciáinak ismertetését követően az egyes szövetkezeti szabályozások fogalom-meghatározásában kerül megvizsgálásra az alapelvi tételek érvényesülése, s a szabályozásokra vonatkozóan következtetések levonása.

1. A Rochdale-i elvekről

A rendező elvek meghatározására először 1934-ben az SZNSZ londoni kongresszusán került sor, irányt mutatva ezzel a nemzeti jogalkotásoknak. A taxáció³ tíz elvet tartalmazott, s az angol szövetkezeti hagyományokon nyugodott, ezért is kapta a Rochdale-i elvek elnevezést. A tíz elvből hét felvett elvnek, három pedig fel nem vett elvnek minősült. A felvett elvek körébe sorolta a kongresszus: 1. a nyitott tagság; 2. a demokratikus igazgatás; 3. a visszatérítés a vásárlás arányában; 4. a korlátozott tőkekamat; 5. a készpénzre eladás; 6. a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának elvét; 7. a politikai és vallási semlegesség elvét. A fel nem vett elvek körébe pedig a következők tartoztak: 1. a nem tagoknak árusítás tilalma; 2. az önkéntes szövetkezés alapelve; 3. és a piaci áron történő árusítás elve. Ezen elvek részletes magyarázatát mellőzve, jelentéstartalmuk (Kuncz Ödön elemzése alapján⁴) a következőképpen foglalható össze:

1. A hét felvett alapelv közül a nyitott tagság elve értelmében a szövetkezetbe szabadon beléphet bárki, aki az alapszabályban foglaltakat magára nézve kötelezőnek ismeri el, természetesen ésszerűségi szempontokat figyelembe véve⁵, illetőleg abból bárki bármikor szabadon kiléphet. Kuncz Ödön emellett még külön hangsúlyozza, hogy ez az elv szorosan kapcsolódik az önszegély elvéhez annak okán, hogy a szövetkezeti tag a szövetkezetbe belépve vállalja az állami támogatásról történő lemondást és ezzel

3 egyenként felsorolva, tételenként, részletezve

4 Kuncz Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása. K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége, Budapest 1935, 10–30. old.

5 Érdemes megjegyezni, hogy ilyen ésszerűségi szempont, s egyben korlát lehet a bizonyos szakképzettség meglétének előírása például egy szociális szövetkezet esetén, vagy lakás tulajdonlása egy lakásszövetkezet esetén, illetőleg a helyben lakás egy agrárszövetkezet vonatkozásában.

együtt azt is, hogy a többi taggal közös anyagi eszközöket felhasználva biztosítja saját vagyoni előmenetelét. Annak ellenére, hogy Kuncz a nyitott tagság elvénél kifejezetten nem említi, de a szabadságon alapuló szövetkezés gondolata vitathatatlanul összefügg az egyenlő bánásmód, más néven diszkriminációmentesség követelményével. Erre tekintettel a diszkriminációmentesség egy szeletét képező politikai és vallási semlegesség követelménye már 1934-ben *expressis verbis*,⁶ külön elvként megfogalmazásra került.

A nyitott tagság elve és az utóbb említett elvi tétel tükrében rögzíthető, hogy a szövetkezet egy neutrális társas vállalkozási forma, vagyis tagja lehet bárki, függetlenül politikai és vallási ideológiától. A politikai és vallási semlegesség deklarálása a szövetkezet vonatkozásában azért is érthető, mert erőteljes személyegyesítő jellege mellett gazdasági célja is jelentős, s ekként a politikai és a vallási ideológiától való mentessége piacgazdasági viszonyok között alapvető követelménynek tekinthető. 1934-ben tehát több elv keretében néhol kifejezetten, néhol burkoltan kifejezésre került a diszkriminációmentesség tétele, azonban hangsúlyozása alapelvei szinten a XX. század végére vált meghatározóvá, így e jelentéstartalmi elem a manchesteri elvek⁷ elemzése kapcsán tárgyalandó részletesen.

2. A demokratikus igazgatás elve szerint a szövetkezetben főszabályként az egy tag egy szavazat elve érvényesül, szemben a gazdasági társaságok, leginkább a kifejezetten lucratív⁸ szemléletű társas vállalkozási forma, a részvénytársaság joggyakorlatával. Ez a tétel a kooperációnak arra a ma is érvényes specialítására vezethető vissza, hogy a szövetkezet esetében a személy helyettesíti, de legalábbis nagy mértékben pótolja a pénzt. A szavazatok egyenlősége a személyes közreműködés dominanciájára tekintettel valósulhat meg a szövetkezet esetében. Arról van szó ugyanis, hogy a szövetkezet és a tag viszonyában elsődlegesen a közösségi aktivitás a meghatározó, és csak másodlagos a vagyoni hozzájárulás mértéke. Ebből következik, hogy a szavazati jog nagysága független kell, hogy legyen a vagyoni hozzájárulás mértékétől. Az egyes államok szabályozását áttekintve

6 félreérthetetlenül, határozottan, magyarán.

7 Az SZNSZ 1995-ben Manchesterben megtartott kongresszusán újra fogalmazták a (később részletesen tárgyalandó) szövetkezeti alapelveket és értékeket: hét alapelvet és hat alapértéket fogadtak el. Ld. Réti Mária: Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban? www.szoszov.hu; Szövetkezeti identitás www.szovetkezetikutointezet.hu (szerk.)

8 jövedelmező, hasznot hajtó.

leszögezhető, hogy döntő többségben⁹ a szavazat minden tag számára egyenlő, biztosítva ezzel a szövetkezet igazgatása keretében is többek között a fentebb említett diszkrimináció kiküszöbölését.

A személyegyesítő jellegből és a tagi pozícióból eredő jogok egyenlőségéből következik még az a jellemző is, hogy a szövetkezet vezető tisztségviselőit a közgyűlés választja, és Kuncz Ödönt idézve: „az igazgatóság mindenki számára hozzáférhető.”¹⁰ Látható a gazdasági társaságoktól eltérő tulajdonság, miszerint a szövetkezetben az operatív feladatok ellátása az igazgatóságba beválasztott tagok feladata, akik egyaránt tulajdonosai és igénybevevői is a szövetkezetnek. A szövetkezet esetében tehát főszabályként az érvényesül, hogy nem egy tulajdoni hányadot nélkülöző (modern kifejezéssel élve) hivatásos menedzsment látja el az igazgatósági hatáskört, mely jellemzően a gazdasági társaságok sajátja, hanem a feladatra kiválasztott tagok.

3. A személyes közreműködés elsődleges mozgatórugóként való érvényesüléséből és a vagyoni hozzájárulás másodlagos szerepéből következik a szövetkezet gazdasági lényegét meghatározó, visszatérítés a vásárlás arányában elv.¹¹ Ennek lényege, hogy a szövetkezeti tag elsősorban olyan mértékben részesül az adózott eredményből, amilyen mértékben a szövetkezet szolgáltatását igénybe veszi, illetőleg amilyen mértékben a szövetkezet működésében közreműködik.

4. A visszatérítés alapelveivel szorosan összefügg a szövetkezet gazdasági rendszerét meghatározó másik elv, a korlátozott tőkekamat elve, amely szerint a szövetkezet csak korlátozott mértékben nyújt osztalékot tagjának többek között adójogi kedvezményekben való érvényesülés céljából. Egyéb társas vállalkozások vagyoni jogi szabályaival összehasonlítva a szövetkezet általi osztalékfizetés jelentőségéről így kijelenthető, hogy az osztalékfizetés másodlagos szerepet tölt be a szövetkezeti tagok vonatkozásában, míg a gazdasági társaságoknál a tagok számára az osztalék jelenti a legfőbb jövedelemforrást a társaság vagyonából. Az osztalék korlátozása a szövetkezet esetében azért is szükséges, mert így teremthető anyagi háttér

9 Ld. például a magyar szabályozás tekintetében „a szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. tv. 23. § (1) bekezdését,

10 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet. 14. old.

11 Az adózott eredmény felosztásának ezen speciális elve a szövetkezetek tekintetében az első, 1844-ben Angliában alapított szövetkezet (Rochdale Society of Equitable Pioneers) alapszabályában jelent meg először, s azóta is érvényesülő elvi, illetve gyakorlati tétel.

a szövetkezeti identitás részét képező, önálló elvként szereplő szövetkezeti továbbképzés előmozdítására is.

5. A felvett elvek közül további gazdasági jellegű princípium a készpénzre eladás elve, mely szerint a hitelre történő vásárlás-eladás tiltott. Értethető ez az elv arra tekintettel, hogy a szövetkezet, leginkább kis tőkével rendelkezők társulásaként működő vállalkozási formaként legtöbbször nem rendelkezik olyan anyagi háttérrel, hogy a hitelben rejlő kockázatokat felvállalja.

6. A továbbképzés gondolata a társas vállalkozási formák palettáját végigtekintve a szövetkezethöz egyedülálló módon jelenik meg. A szövetkezet (ahogy Kuncz is írta munkájában) „a tagok nevelője, a kisemberek kultúrájának emelője is”¹², vagyis nem pusztán szakmai képzést támogató szerveződési forma, hanem komplex ismeretet kíván biztosítani tagjai számára annak tudatában, hogy a tudás közvetetten hozzájárul a vagyoni előmenetelhez.

A felvett elvek tanulmányozása után érdemes a fent említett három fel nem vett elvet (a nem tagoknak árusítás tilalmát, az önkéntes szövetkezés alapelvét és a piaci áron történő árusítás elvét) is megvizsgálni, hiszen ezen elvek ugyanúgy meghatározó szerepet játszottak, és egyesek játszanak ma is a szövetkezet identitását illetően, mint a felvett elvek. Korabeli megítélése azonban e három alaptételnek nemzetközi szinten nem volt egységes a vonatkozásban, hogy feltétlen érvényesülésük a szövetkezet működését tekintve, illetőleg külön elvként történő kihangsúlyozásuk szükséges-e, szem előtt tartva azt az álláspontot is, hogy a Rochdale-i elvek taxációja (nevéből adódóan) olyan elveket foglaljon magába, melyeket a Rochdale-i alapszabály tartalmazott.

Az említettek tudatában kérdésként merült fel, hogy a nem tagoknak árusítás engedélyezésével vajon a szövetkezet elveszti-e szövetkezeti jellegét vagy sem. A kongresszus 1934-ben készült jelentésében megállapította, hogy maga a Rochdale-i alapszabály nem ismerte ezt a tilalmat, illetőleg, hogy az államok többségében a jelentés keletkezésekor a nem tagoknak árusításra lehetőség volt.¹³ Ennek oka, hogy a nem tagoknak árusítással a szövetkezet nyereségre tesz szert, amely igaz, nem a szövetkezet-specifikus gazdálkodás eredménye, de a tagok vagyoni érdekeire kedvezően hat. Míg a tagnak árusítás esetében a szövetkezet és a tag között egy belső va-

12 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet, 24. old.

13 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet, 27. old.

gyonjogi ügylet játszódik le, amelyben nem a nyereségre törekvés a szövetkezet elsődleges célja, hanem a tagnak minél kedvezőbb feltételek biztosítása, addig a nem tagoknak árusítás (amely a kereskedelmi-gazdasági társaságok jellemző ügyleti formája) kifejezetten tiszta profitszerzésre irányul.

A nem tagoknak árusítás tilalma helyesen került a fel nem vett elvek közé, mert attól függetlenül, hogy a szövetkezet nem egy nyerészkedő vállalkozási forma, a piac szereplője, s így rákényszerül a gazdasági társaságokkal szemben piacgazdasági viszonyok között a versenyben helytállni. Azzal, hogy nem tagoknak is árusít, növeli anyagi stabilitását, és biztosabban teszi pozícióját a versenyben. Amennyiben tehát a szövetkezet gazdálkodásában a tagoknak történő árusítás a domináns, nem csorbul az adott kooperáció szövetkezeti jellege a nem tagoknak történő árusítással, csak kiegészül a piacgazdaságban szükséges ismertetőjegyekkel a versenyszférában való fennmaradás érdekében.

A gazdálkodást befolyásoló másik fel nem vett elv, a piaci áron való árusítás elve, mely az előbb említett elvvel egyetemben azért nem került a felvett elvek közé, mert a Rochdale-i alapszabály nem tartalmazta. Ugyanezen okból tekintendő az önkéntes szövetkezés elve is fel nem vett elvnek, azzal a bizottsági véleménnyel indokolva, miszerint az önkéntes szövetkezés eszméjét a Rochdale-i alapítók evidenciaként kezelték, mely beleolvad a nyitott tagság elvébe.

2. A manchesteri elvekről

A rendszerezésre való törekvés eredményeképpen 1937-ben a részletezett hét felvett elvből az SZNSZ négyet kötelezőnek, háromat pedig fakultatívnak ismert el. A kötelező elvek meghatározása azért fontos, mert érvényesülésük a feltétele annak, hogy egy társulás valódi értelemben vett szövetkezetnek minősüljön. Szükséges itt megemlíteni, hogy az SZNSZ által elfogadott rendező elveket folyamatosan felül kell vizsgálni ahhoz, hogy azok az átalakuló társadalmi, gazdasági viszonyoknak megfeleljenek, hiszen csak így képesek feladatuk betöltésére.¹⁴

14 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége kongresszusainak a Manchesteri Kongresszus előtti főbb állomásai: 1930 Bécs, 1937 Párizs, 1966 Bécs, 1988 Stockholm

viseli, s kimondja, hogy „a szövetkezetek a maguk változatos megjelenési formájukban nélkülözhetetlen tényezőivé válnak minden ország gazdasági és társadalmi fejlődésében, szorgalmazták a fejlődési folyamatban a népesség minden csoportjának a lehető legteljesebb részvételét, beleértve a nőket, a fiatalokat, a fogyatékos személyeket és az öregeket.”

Mindkét idézett dokumentumban a diszkriminációmentesség a múltbéli, Rochdale-i felfogáshoz képest erőteljesebben kifejezésre jut. Ennek oka, hogy a XX. század végére, a XXI. század elejére számos csoport (mint például a nők, a fogyatékosok) társadalmi szerepvállalása, társadalomban betöltött pozíciója vonatkozásában globális szemléletbeli átalakulás történt. Kitérnek továbbá a két említett szövegrészletből, hogy a ma létező társas vállalkozási formák közül (ismertetőjegyei alapján) leginkább a szövetkezet minősül olyan társulási formának, mely képes tagjai tekintetében a diszkrimináció kiküszöbölésére. Szorosan kapcsolódik a nyitott tagság elvéhez és az általa megfogalmazott diszkrimináció tilalmához a szövetkezet működését meghatározó másik elv, az autonómia és függetlenség elve, mely korábban politikai és vallási semlegesség néven volt ismert. Az elv tartalmát tekintve általánosabb a korábbinál, kimondja, hogy: „A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött autonóm, önfenntartó szervezetek. Amennyiben megállapodást kötnek más szervezetekkel, beleértve a Kormány hatáskörébe tartozókat is vagy külső tőkeforrásokat használnak fel: mindezt csak olyan feltételek mellett tehetik, hogy egyidejűleg biztosítják a demokratikus tagi ellenőrzést és a szövetkezeti autonómia fenntartását.”¹⁷

További példa a Rochdale-i szövetkezeti elvek változatlan formában történő továbbélésére a tagok gazdasági részvételének alapelve, amelyre nézve az SZNSZ a következőket deklarálta: „A tagok igazságosan járulnak hozzá a szövetkezetük vagyonához, és azt demokratikusan ellenőrzik. Rendszerint a szövetkezet tőkéjének legalább egy része a szövetkezet közös tulajdonát képezi. A tagság feltételeként előírt nagyságú jegyzett tőke után (ha erre egyáltalán sor kerül) a tagok általában korlátozott mértékű ellenszolgáltatásban részesülnek. A többletet az alábbi célok bármelyikére fordítják: a) szövetkezetük fejlesztésére, lehetőség szerint tartalék-alapok

16 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/49/155, General Assembly Distr. GENERAL A/RES/49/155 7 February 1995. The role of cooperatives in the light of new economic and social trends, ld. ugyanerre ENSZ Közgyűlésének Határozata, (a Harmadik Bizottság beszámolója alapján (A/49/605)), Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 99. old.

17 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i. m., ld. 10. lábjegyzet

képzésére, aminek legalább egy része oszthatatlan; b) a tagok részesedésére, a szövetkezettel bonyolított közreműködésük arányában; c) és más, a tagság által jóváhagyott tevékenységekre.”¹⁸

A manchesteri kongresszus a szövetkezet gazdasági lényegét kifejező, a Rochdale-i elvek között „visszatérítés a vásárlás arányában” és „korlátozott tőkekamat elveként” szereplő két elvet komplex módon értelmezte, kiemelve a szövetkezeti közös tulajdon képzésének a fontosságát. A szövetkezeti célokat szemügyre véve megfigyelhető, hogy első helyen a szövetkezet fejlesztése áll, s csak második helyen szerepel a tagsági részesedés kifizetése a személyes közreműködés arányában. Az osztalékfizetés pedig az SZNSZ álláspontja értelmében nem kötelező.

Ennek hátterében az a szellemi felfogás gyökerezik, hogy a szövetkezet és a tag érdekének azonosságából következően hosszú távon a szövetkezet fejlesztése szolgálja legbiztosabban a tag vagyoni előmenetelét. E vagyoni tételeket lefektető elvhez így szorosan kapcsolódik a közösségi felelősség és az oktatás, a képzés, a tájékoztatás elve. Ezek a tagok, illetve társadalom iránti felelősséget, és ezzel összefüggésben a szövetkezet fejlesztésének fontosságát jelenítik meg más kontextusban.

A közösségi felelősség értelmében „a szövetkezetek tagjaik által elfogadott elvek alapján közösségük folyamatos és tartós fejlődésének a fenntartásán munkálkodnak.”¹⁹ Az oktatás, képzés, tájékoztatás elve (amely korábban szövetkezeti továbbképzés előmozdítása néven szerepelt az SZNSZ elvei között) pedig a szövetkezet hagyományos célkitűzésére utal,²⁰ vagyis a tagok társadalmi felzárkóztatásában betöltött szerepére irányítja a figyelmet, kiegészítve a nyilvánosság tájékoztatásának fontosságával. Maga az SZNSZ a szövetkezetek társadalmi szerepvállalását illetően 1998-ban a következőket rögzítette: „A szövetkezetek sok olyan feladatot látnak el, amelyek nemcsak gazdasági természetűek, társadalmi és környezeti hatásuk túlmutat a gazdasági tevékenység hatókörén. A szövetkezet abban különbözik az egyéb kereskedelmi szervezetektől, hogy a helyi közösség egészének is előnyöket nyújt.”²¹

18 úgy, mint fent, ld. 17. lábjegyzet

19 úgy, mint fent

20 Réti Mária: Szövetkezeti jog, egyetemi jegyzet, K.: ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010, 96. old.

21 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Üzenete a 76. Nemzetközi Szövetkezeti Napra (1998. július 4.), A szövetkezetek és a gazdaság globalizációja, Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 25. old.

A Rochdale-i elveknél részletezett gondolat itt is kifejezésre jut, miszerint a tag vagyoni előmenetele nem függetleníthető az általános értelemben vett képzéstől, így a szövetkezet, mint a kis tőkével rendelkezők vállalkozási formája fel kell, hogy vállaljon szociálpolitikai, kultúrpolitikai, oktatáspolitikai feladatokat is. Észrevehető továbbá, hogy a fenti gondolatok összecsengnek az ENSZ azon globális, általános célkitűzésével is, amelyet fenntartható fejlődésnek nevezünk. A kívánatos igényt, mint szükségletet az ENSZ 1987-es Brundtland-jelentésében²² a következők szerint definiálta: „A fenntartható fejlődés, olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövőbeni generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket.”²³

A fenntartható fejlődés elvének és a szövetkezeti közösségi felelősség elvének egybevágó mondanivalója azt a következtetést vonja maga után, hogy a szövetkezet alkalmas intézményi formának minősül a fenntartható fejlődés biztosítására is. A szövetkezet sajátosságát, gazdasági társaságoktól eltérő gazdasági/jogi természetének alapját az említett elveken kívül kifejezi a komplex jelentéstartalmat hordozó demokratikus önkormányzatiság elve, más néven a demokratikus tagi ellenőrzés elve is, mely korábban demokratikus igazgatás néven volt ismert. Ez az elv magában foglalja egyrészt az „egy tag egy szavazat” koncepciót, továbbá azt az évszázadok alatt igazolt felfogást, hogy sikeresebb egy vállalkozás, ha a tulajdonos és a döntéshozó szerv megegyezik, hiszen így biztosított a döntéshozó közvetlen érdekeltsége. A szövetkezet vonatkozásában az előbb említettek úgy manifesztálódnak, hogy a tag tulajdonosa, igénybevevője és egyben döntéshozója a szövetkezetnek, illetőleg a szövetkezet működésének ellenőrzésére is jogosult. A tagnak ezen összetett funkciója (ötvözve a tagi és a szövetkezeti érdek összemosódásával) végső soron a tag vagyoni előmenetelét eredményezi.

A fő irányvonalak az elvek tekintetében a Rochdale-i elvekhez képest megmaradtak, sok esetben a korábbihoz képest az absztraháció magasabb szintjére kerültek.²⁴ Többletként értékelhető a Rochdale-i elvekhez képest, hogy a manchesteri kongresszus a szövetkezetek közötti együttműködést az alapelvek szintjére emelte. A szövetkezetek közötti szolidaritáson is ala-

22 <http://www.un-documents.net/a42r187.htm>, 2011. december 15.

23 http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/Taler%20og%20artikler%20av%20tidligere%20statsministre/Gro%20Harlem%20Brundtland/1987/Presentation_of_Our_Common_Future_to_UNEP.pdf, 2011. december 15. 4. old.

24 vö. autonómia és függetlenség elve

puló együttműködés, mely megvalósulhat vertikális, illetve horizontális formában, több szempontból kulcsfontosságúnak tekintendő.

A különböző gazdasági tevékenységet végző szövetkezetek által létrehozott kereskedelmi hálók biztosítani képesek e zárt láncban részt vevő szövetkezeteknek a kölcsönös kereskedelmi kapcsolatot, s ezzel kiegyensúlyozni az egymás közötti kereslet-kínálat viszonyát.²⁵ Ezáltal pedig a szövetkezeteknek lehetőségük van a multinacionális vállalatokkal is felvenni a versenyt. Másrészt pedig ez az együttműködés a szövetkezetek érdekeinek képviselőjét is hatékonyabbá teszi. Annak érdekében, hogy a szövetkezetek a gyakorlati elvek mellett azonos értékrend mentén működjenek, az alapelvek kiegészítéseképpen az 1995-ben megtartott manchesteri kongresszus szövetkezeti alapértékeket is meghatározott, amelyek a következők: önsegély; egyéni felelősség; demokrácia; egyenlőség; igazságosság; szolidaritás.

Az alapelvek és az alapértékek megfogalmazása mellett a manchesteri kongresszuson megalkották a szövetkezet definícióját is. Általánosságban elmondható, hogy az egyes államok saját szövetkezeti fogalmuk megalkotásánál ezt a definíciót tartották kiindulópontnak. A manchesteri meghatározás értelmében: „a szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”²⁶ Annak okán, hogy olyan definíció megfogalmazására volt szükség, amely térben maximális terjedelemben, tehát világviszonylatban, időben pedig időt állóan megfelelő legyen, inkább általános jellemzőkkel írta körül a manchesteri kongresszus a szövetkezet fogalmát, nem elsősorban közgazdaságilag értelmezhető összefüggésekkel, szemben a szövetkezet definíciójára vonatkozó illető amerikai, holland felfogással.²⁷ Az amerikai és a holland felfogás szerint a szövetke-

25 Ld. erre Patrick Develtere, Ignace Pollet: Renaissance of African Cooperatives in the 21st Century: Lessons from the Field, in: Cooperating out of poverty, The renaissance of the African cooperative movement, szerk.: Patrick Develtere, Ignace Pollet & Fredrick Wanyama, International Labour Office, World Bank Institute, 2008, 46–47. old., ld. ugyanerre Réti Mária: i. m. (20. lábj.) 97. Old., ld. továbbá Hasel Corcoran, David Wilson: The Worker Co-operative Movements in Italy, Mondragon and France: Context, Success Factors and Lessons, Canadian Worker Co-operative Federation, Social Economy Research Partnerships, 10. old.

26 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, ld. 10. lábjegyzet.

27 Ld. erre Szabó G. Gábor: A szövetkezeti identitás- egy dinamikus megközelítés a szövetkezetek fejlődésének gazdasági nézőpontú elemzésére, Közgazdasági Szemle LII. évf. 2005. január hó 83. old.

zetet gazdasági lényege különbözteti meg leginkább más társas vállalkozási formától, így a definícióban is ezt kell rögzíteni.²⁸ Összehasonlítva a két felfogás fogalom-meghatározását, a Manchesterben elfogadott fogalom nem tekinthető túlzottan elméletinek. A definíció ugyanis az alapelvekkel és alapértékekkel együttes olvasatban értelmezhető. Az alapelvek és az alapértékek a gyakorlati megvalósításhoz szükséges tartalommal töltik ki az általános fogalmat, ugyanakkor magukban foglalják azokat az ismertetőjegyeket, melyeket az amerikai felfogás szerint a definíció kell, hogy tartalmazzon. Bizonyítékkal szolgál a fogalom nemzetközi szintű elismertségére, hogy az ILO 193. számú állásfoglalásában²⁹ és az Európai Unió Tanácsa az „Európai Szövetkezet Statútumáról” szóló 1435/2003 EK rendeletében³⁰ (a továbbiakban: EK Rendelet) a szövetkezet fogalmát a manchesteri dokumentumban megfogalmazottak szerint rögzíti.

A XX. század végén, a XXI. század elején a világban szinte mindenhol akut módon jelentkező társadalmi, szociálpolitikai problémákra tekintettel a szövetkezetek szociális szerepvállalása egyre inkább felerősödött. A globalizáció hatására nemcsak a kis tőkével rendelkezők piaci viszonyok közötti boldogulására kellett és kell ma is nemzetközi, illetve állami szinten megoldást találni, hanem a társadalom periferiájára került rétegek helyzetét is szükséges rendezni. Arra tekintettel, hogy altruista³¹ jellege miatt a társas vállalkozási formák közül a szövetkezet a leginkább alkalmas a hátrányos helyzetűek felzárkóztatásában is szerepet vállalni, a manchesteri kong-

28 úgy mint fent „A szövetkezet egy olyan vállalkozási forma, melynek igénybe vevői egyben tulajdonosai is annak és egyben igazgatják is azt, valamint a haszonból az igénybevétel alapján részesednek.”

29 „a szövetkezet kifejezés olyan személyek önkéntesen létrehozott autonóm társulását jelenti, akik egy közös tulajdonban lévő és demokratikusan irányított vállalkozás révén kívánnak közös gazdasági, társadalmi és kulturális igényeiknek, valamint törekvéseiknek eleget tenni”

30 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R1435:HU:HTML>, 2011. december 15., „A szövetkezetek elsősorban magánszemélyek vagy jogi személyek olyan csoportjai, amelyeknek egyes működési alapelvei eltérnek az egyéb gazdasági szereplők működési alapelveitől. Ezek tartalmazzák a demokratikus felépítés és ellenőrzés alapelveit, valamint a működéssel elért nettó nyereség méltányos alapon történő felosztását. E meghatározott alapelvek közé tartozik nevezetesen az egyén elsőbbségének alapelve, amely a tagságra, a kilépésre és a kizárásra vonatkozó egyedi szabályokra alkalmazandó, megállapítva az „egy ember, egy szavazat” elvét, a szavazati jog pedig az egyént illeti meg, ami azzal jár, hogy a tagok a szövetkezeti vagyoni felett semmiféle jogot nem gyakorolhatnak”

31 önzetlen, áldozatra kész, mások javán fáradozó

resszus a fogalomban külön szerepeltette a szövetkezetek társadalmi és szociális küldetését.³²

Kiemelendő e vonatkozásban továbbá a már részletezett szövetkezetek közötti együttműködést kimondó elv, mely hangsúlyozza a szövetkezetek közötti helyi összefogás fontosságát, közvetetten tehát a szövetkezetek alulról szerveződő lokális jellegét, amely a szociális gazdaság alapvető jellemzőjeként is értékelt sajátosság. A XX. század végére meglehetősen el is terjedtek azok a szövetkezetfajták, melyek szociális célokat erőteljesebben valósítanak meg a többinél. Ilyennek minősülnek a munkaszövetkezetek, illetve a szociális szövetkezetek.³³ A hatályos nemzetközi alapelvekkel, a szövetkezet SZNSZ által megalkotott fogalmával és az értékekkel kapcsolatosan megállapítható, hogy az angol, Rochdale-i elvek leképeződései, továbbá kifejezésre juttatják a XX. és XXI. század altruista jellegű, személyegyesítő vállalkozási formákkal szemben támasztott alapvető kívánalmait is. Mindezekén túl fontos még az alapelvek azon jellemzőjét leszögezni, hogy más nemzetközi szervezetek, mint például az ILO, az ENSZ dokumentumaival jelentéstartalmukat illetően koherens egységet alkotnak. Az látszik tehát valószínűsíthetőnek, hogy a XX. század végi, a XXI. század eleji gazdasági, társadalmi folyamatok értékelését követően a nemzetközi szervezetek tulajdonképpen azonos következtetésre jutnak.

3. A magyar szövetkezeti szabályozásról

Az SZNSZ fent részletezett tevékenységeiképpen rögzített nemzetközi szövetkezeti alapelveket, illetve az 1995-ben megalkotott szövetkezeti definíciót a XIX. század második felétől a mindenkori magyar törvényi szintű szabályozás is implikálta (magába foglalta) a magyar adottságok figyelem-

32 Ld. erre a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, 10. lábjegyzetet. Meghatározás: „A szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”

33 Olaszországban földbérlet munkaszövetkezetek, Japánban az 1970-es évek fiatal farmerei által szervezett munkaszövetkezetek, Portugáliában és Spanyolországban pedig a „Mondragon” munkaszövetkezetek érték el gazdasági sikereket. Ld. erre Prugberger Tamás: A magyar mezőgazdaság szerkezetének átalakulása a tervezett földtörvény módosítás és a már megalkotott kárpótlási-, és szövetkezeti törvény hatására, Jogtudomány Közöny, XLVII. évfolyam, 1993. január, 8. old., ld. erre bővebben João Salazar Leite: Social Economy in Portugal, http://www.cress-rhone-alpes.org/cress/IMG/pdf/Leite_pap.pdf

bevétele mellett. A magyar szövetkezeti jogi fejlődéstörténetből néhány törvényt kiemelve érdemes ezért megvizsgálni, hogy a XIX. század második felétől a magyar szövetkezeti jogalkotásra miként hatott az SZNSZ tevékenysége, vagyis miként definiálta a magyar jogalkotó a szövetkezetet az SZNSZ által megfogalmazottak tükrében.

A II. világháború előtt a szövetkezeti jog magyar szabályozását a gazdaság fejlődése kényszerítette ki,³⁴ illetve annak mikéntjét a piaci viszonyok kristályosították ki. A szövetkezetre vonatkozó első átfogó, részletes szabályozást az 1875. évi XXXVII. tc-ben rögzített Kereskedelmi Törvény (a továbbiakban: KT) tartalmazta, mely a német/porosz szabályozást tekintette mintáértékűnek.³⁵ E törvény mellett a gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozóan Nagy Ferenc kidolgozott egy külön törvényt, az 1898. évi XXIII. tv.-t.³⁶ A KT a szövetkezettel kapcsolatosan a német szabályozást alapul véve a 223. §-ban konkrét definíciót fogalmazott meg a következőképpen: „Szövetkezetnek meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul. Ide tartoznak nevezetesen: az előlegezési és hitelegyletek; a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására vagy közös termelésre alakult egyletek; a fogyasztási egyletek; a laképítő társaságok; a kölcsönös biztosító társaságok.”

A Rochdale-i elveknél részletezett nyitott tagság elve a KT-ban is megjelenik a meg nem határozott számú tag szószerkezettel, biztosítva ezzel a bárki általi szabad be és kilépés lehetőségét az alapszabály, a KT, továbbá más kapcsolódó jogszabályok keretei között. A definícióban megjelenik továbbá a szövetkezet célja is, vagyis az, hogy a tagok anyagi előmenetelének elősegítésére jön létre. Ebben a fogalomban a későbbiekben kifejezetten megfogalmazott szociális és társadalmi célkitűzés ugyan szó szerint még nem szerepel, ahogy a Rochdale-i elvek között sem, de kétséget kizáróan (mint ez már említésre került) az anyagi felemelkedés szociális hatással is bír, illetve társadalmi státuszbeli stabilitással is jár.

A fogalom harmadik lényeges eleme a közös üzletkezelés. Ahogy Galovits Zoltán fogalmaz: „a közös üzletkezelés alatt egy üzlet közös vite-

34 Réti Mária.: i. m. 20 lábjegyzet, 100. old.

35 E körben érdemes megjegyezni, hogy az első porosz szövetkezeti törvény 1867. március 27-én lépett hatályba. Ez a joganyag a Német Császárság birodalmi törvényévé vált 1871-ben, ezt követően 1889. május 1-jén lépett hatályba az első német szövetkezeti törvény.

36 Ld. ennek részletezését Nagy Ferenc: A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény, K.: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1898., 12–15. old.

lét kell értenünk.”³⁷ A közös üzletkezelés azt jelenti tehát, hogy a szövetkezet a tagokat autonómiájuk megtartása mellett „közös üzemben” egyesíti. A szövetkezet tevékenysége eszköz a tagok gazdaságának előmozdítására, így a gazdasági társaságoktól eltérően a szövetkezet esetében a szövetkezet és a tag érdeke egymástól nem különül el, hanem abszolút mértékben összefonódik.³⁸

A KT definíciójának negyedik elemeként szükséges még a szövetkezet mindenkor differencia specifikációjáról³⁹ a kölcsönösségről szót ejteni, amely szorosan összefügg a közös üzletkezeléssel. A kölcsönösség biztosítja, ahogy ezt Nagy Ferenc „A Szövetkezetek Alapelvei című székfoglalójában”⁴⁰ is kifejti, hogy a szövetkezet nyereszkesedési célokat nélkülözve működjön. Vagyis: a tag és a szövetkezet érdekének abszolút összeolvadására tekintettel a szövetkezet a tagokkal való üzleti, illetőleg gazdasági kapcsolat során nem a szövetkezet profitjának növelését tartja elsődleges szempontnak, hanem tagjának vagyoni, illetve társadalmi státuszbeli előmenetelét.

A szövetkezeti szabályozás következő mérföldkövének a II. Világháború utáni szabályozás tekinthető. A háborút követően a Nemzetgyűlés 1946. decemberében elfogadta az első önálló szövetkezeti törvényt, az 1947. évi XI. törvényt. E törvény szabályozási felfogása igazodott az új politikai eszméhez, amely a kapitalizmus piacgazdasági értékeit elutasította, végső célja az állami központi irányítás bevezetése volt. A célkitűzés a törvény fogalom-meghatározásában is megjelenik annyiban, hogy a szövetkezet mozgalmi jellege kifejezésre jut. A fogalmat a törvény 1. §-a határozta meg: „A szövetkezet előre meg nem határozott számú kis gazdasági egyedek társasága. Tagjai egyéni és közös gazdasági érdekét, valamint társadalmi felemelkedését a kölcsönösség alapján hivatott előmozdítani. Tagjai személyes közreműködésükkel vagy a szövetkezet igénybevételeivel, valamint vagyoni szolgáltatással vesznek részt a társaságban.”

Az 1947. évi XI. törvény szövetkezet-fogalmának meghatározásával összefüggésben megállapítható, hogy a jogalkotó megtartott a szövetkezet-

37 Galovits Zoltán: A magyar szövetkezeti jog, K.: Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901., 35. old.

38 Ld. ugyanerre bővebben Ihrig Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, K.: Első Kecske-méti Nyomda és Hírlapkiadó Rt., Budapest, 1937.

39 megkülönböztető jegy

40 Nagy Ferenc: A Szövetkezetek Alapelvei, székfoglaló értekezés, „... a szövetkezetnél a tagokkal folytatott üzleti tevékenységre vonatkozólag sem lehetne kölcsönösségről szó, ha ez nyereszkesedési szándékkal történnék.” MTA Budapest, 1906., 9. old,

re vonatkozóan olyan ismérveket, melyek a KT-ban is szerepeltek, azonban ahogyan már említésre került, a törvény egészét tekintve a szövetkezet mozgalmi motiváltsága észlelhető. A fogalom egyes elemeit vizsgálva látható, hogy e törvény, ahogy a KT is, a szövetkezetet társaságnak tekinti, ezzel éreztetve e társas vállalkozási forma gazdasági motiváltságát. Újdonsága azonban a fogalom tekintetében az 1947. évi XI. törvénynek a korábbi szövetkezeti törvényekhez képest, hogy az 1947. évi XI. törvény definíciója értelmében a szövetkezet nemcsak kereskedelmi, hanem kettős, azaz társadalmi-gazdasági motiváltságú szervezet,⁴¹ vagyis rögzíthető, hogy e törvény a magyar szövetkezeti szabályozásban elsőként *expressis verbis* (ld. 6. láb.) kimondta a szövetkezet társadalmi szerepet is betöltő jellegét.

Megfogalmazódik továbbá a KT-ból is ismert nyitott tagság elve, továbbá a jogalkotó érzékelteti, hogy ez a vállalkozási forma az önállóan boldogulni kevésbé tudó kis tőkével rendelkezőknek nyújt elsősorban összefogási lehetőséget. Kifejezésre jut még az 1947. évi XI. törvényben a KT-ban is megjelenő kölcsönösség, mint tipikus szövetkezet-specifikus ismerv, illetőleg a közös üzletkezelés. A közös üzletkezeléssel kapcsolatban érdekesen fogalmaz a jogszabály, mert míg ma a személyes közreműködés egy formájaként értékeljük a szövetkezet igénybevételét, addig ebben a definícióban a szövetkezet igénybevétele önállóan rögzítésre kerül. Az 1947. évi XI. törvény megfogalmazása helyes, mert ekképpen a szövetkezet gazdasági lényegének összetettsége, illetve sokszínűsége megfelelően kifejezésre jut.

A gazdaságban végbemenő centralizáció visszasságai hamar észlelhetőek voltak, így szükség volt a tervlebontásos rendszer enyhítésére. A gazdaságirányítás e reformja keretében alkották meg „A szövetkezetekről szóló” 1971. évi III. törvényt és a végrehajtása tárgyában kiadott 30/1971. (X. 2.) számú Kormányrendeletet. Az 1971. évi III. törvény keretjellelű szabályozást tartalmazott a szövetkezetre nézve. Az egyes szövetkezetfajtákra vonatkozóan a speciális szabályok alacsonyabb szintű jogszabályokban jelentek meg.⁴² A szövetkezet fogalmát a 1971. évi III. törvény nem egységes megfogalmazásban fogalmazza meg, hanem a „Bevezető rendelkezések” összességükben helyesen rögzítik a szövetkezet tipikus ismertetőjegyeit a

41 Domé Györgyné – Réti Mária: Szövetkezeti jog, K.: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, Budapest, 1999, 20. old.

42 Réti Mária: i. m. 20. lábjegyzet, 140. old.

Rochdale-i elvek jogszabályi szinten történő következetes kifejezésére juttatásával.⁴³

Szerepel a törvényben a felvett elvek közül a nyitott tagság, a demokratikus igazgatás, illetve a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának elve, a fel nem vett elvek közül pedig az önkéntesség. Kifejezetten a piacgazdaságban érvényesíthető elveket a törvény azonban mellőzi, így például a korlátozott tőkekamat, illetve a visszatérítés a vásárlás arányában elvet. Érezhető tehát az erőteljes állam-szocialista ideológiai befolyásoltság. Jó példa ezen állítás igazolására továbbá, hogy a szövetkezet definíciójában a szocialista szövetkezeti tulajdon kifejezetten megjelenik. Ettől eltekintve a törvény korszerűnek minősíthető annyiban, hogy megelőzve az SZNSZ Bizottságának manchesteri tevékenységét, kifejezetten deklarálja a szövetkezetek közötti együttműködés fontosságát, erőteljesen hangsúlyozza a diszkrimináció tilalmát.

A célkitűzések vonatkozásában észlelhető az 1947. évi XI. törvénnyel való hasonlóság, miszerint mindkettőben kifejezetten megjelenik (az akkori szóhasználat szerinti) népgazdaság előmozdítása is célként, azonban a 1971. évi III. törvényben cizelláltabban. A jogalkotó a célkitűzések tekintetében differenciál, külön határozza meg a szövetkezet gazdasági, illetve társadalmi célját. A megfogalmazás teljes mértékben tükrözi az akkori rendszer kívánalmait. Tőkepiaci viszonyok között e fogalmi elemekre épülő meghatározás elképzelhetetlen.

A szövetkezeti szabályozás következő jelentős állomása a rendszerváltást közvetlenül követő időszakra esik. Az 1992. évi I. törvény követve a gazdaságban lejátszódó változásokat, a szövetkezetet, mint a piacgazdaság

43 1971. évi III. tv. Bevezető rendelkezések: „A szövetkezet az állampolgárok által önkéntesen létrehozott, a tagok személyes és vagyoni közreműködésével vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség, amely a szocialista szövetkezeti tulajdon és a demokratikus önkormányzat alapján jogi személyként működik. A szövetkezet gazdasági célja a tagok anyagi jólétének előmozdítása, egyben tervszerű és gazdaságos közreműködés a társadalom sokrétű igényeinek kielégítésében. A szövetkezet társadalmi célja a tagok szocialista életformájának és gondolkodásmódjának fejlesztése, valamint érdekeik szolgálata. ... A nyitott tagság elvének megfelelően a tagok felvételénél, továbbá a tagok jogainak és kötelességeinek meghatározásánál nem szabad az állampolgári egyenlőséget sértő megkülönböztetést tenni. ... A gazdasági és társadalmi célok eredményesebb megvalósítása érdekében a szövetkezet és tagjai, továbbá a szövetkezetek egymást – az önségély és a kölcsönös segítség elvének érvényesítésével – sokoldalúan támogatják. ... A szövetkezet előmozdítja a tagok művelődését, ismereteik gyarapítását, és gondoskodik arról, hogy tagjai a szövetkezeti önkormányzat ügyeiben kellő jártasságot szerezzenek.”

egy vállalkozási formáját rögzítette. Fontos szempont volt továbbá, hogy a magyar törvény a nemzetközi szabályozásnak is megfeleljen, kövesse a nemzetközi gyakorlatot.⁴⁴

A törvény 3. §-a a szövetkezet definícióját a következőképpen tartalmazta: „A szövetkezet a szövetkezés szabadsága és az önszegély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásaival, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat. A szövetkezet jogi személy.” Észrevehető, hogy a fogalom az eddigi hagyományokat követve a Rochdale-i elveken nyugszik, s a korábbi szövetkezeti törvényekhez hasonlóan rögzíti az eddig minden magyar szövetkezeti törvényben szereplő önkéntességet, az önszegély elvét, a demokratikus önkormányzatiság követelményét, illetőleg kifejezi a szövetkezet vegyes motívumát.

Változás azonban az 1947. évi XI. törvényhez és az 1971. évi III. törvényhez képest, hogy ebben a jogszabályban a szövetkezet kifejezetten a magánszféra egy vállalkozási formájaként, közgazdasági terminológiával élve piaci szereplőként jelenik meg, mint korábban a KT-ben. Igazolásképpen szolgál erre, hogy míg a korábbi, 1971. évi III. törvényben szereplő meghatározás a szövetkezettel kapcsolatban úgy fogalmaz, miszerint a szövetkezet „vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség”, addig az 1992. évi I. tv. akként rendelkezik, hogy a szövetkezet „vállalkozási és más tevékenységet folytat”.

A fogalom-meghatározásokat vizsgálva kijelenthető tehát, hogy az 1992. évi I. tv. (ugyanúgy, mint a KT) elsősorban a piacgazdasági viszonyok között autonóm módon működő, tagok érdekét szolgáló intézményként definiálja a szövetkezetet, s ebben a törvényben, ahogy a KT-ben is) a szövetkezet gazdasági szerepvállalása csak másodlagos szempontként jelenik meg. Annak ellenére, hogy az 1992. évi I. tv. definíciója harmonizált a nemzetközi szinten elterjedt fogalom-meghatározással, vagyoni jogi rendelkezései módosításra szorultak. Ennek okán jött létre a 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről. Ebben a törvényben a szövetkezet definíciója is módosult, igazodva az SZNSZ 1995. évi Manchesteri Kongresszusán újrafogalmazott nemzetközi szövetkezeti alapelveihez.

44 Réti Mária: i. m., 20. lábjegyzet, 167. old.

A szövetkezet definícióját a 2000. évi CXLI. tv. 3. §-a a következőképpen határozta meg: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását – ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is –, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet. A szövetkezet a kulturális, oktatási és szociális feladatainak a tagok, munkavállalók, illetve azok hozzátartozói támogatásával, vagy a szövetkezeti szövetségek számára nyújtott hozzájárulással tehet eleget.” Ebben a fogalom-meghatározásban a jogalkotó érvényre juttatta (hasonlóan a korábbi magyar szövetkezeti törvények definícióihoz) a nyitott tagság és abból értelemszerűen következő változó tőke elvét. Továbbá a 2000. évi CXLI. tv. 3. §-a, miként a KT és az 1992. évi I. törvény is rögzíti azt a szövetkezeti sajátosságot, miszerint a kooperáció a tagjai érdekében jön létre vagyis e társas vállalkozási forma tekintetében érvényre jut követelményként (eltérően a többi társas vállalkozástól) az üzem-kiegészítés elve.

Különbség azonban az említett másik két jogszabályhoz képest az, hogy a 2000. évi CXLI. tv. konkrétan meghatározta azokat az érdekeket, amelyek előmozdítására a szövetkezet alkalmas. Szükséges itt leszögezni, hogy ezek az érdekek, attól függetlenül, hogy hosszútávon az egész társadalom fejlődésére kihatnak, elsődlegesen a tagok érdekkörében merülnek fel. Érdemes még a szövetkezet e törvényben deklarált feladataival kapcsolatosan megjegyezni, hogy észlelhetően e törvény követi a nemzetközi irányvonalat.⁴⁵

Az ENSZ, illetve az ILO szövetkezetek szociális szerepvállalását deklaráló dokumentumai és a fent nevezett 2000. évi CXLI. törvény 3. §-a között tartalmi hasonlóság fedezhető fel. Kitűnik tehát a magyar jogalkotás folyamatából is az a nemzetközi szintű tendencia, amely a szövetkezetnek a szociális gazdaságban betöltött szerepét kívánta és kívánja ma is erősíteni.

45 A fogalomra nézve helyeselhető a következtetés. A szövetkezeti üzletrészekre vonatkozó rendelkezések miatt viszont a tv. számos pontja elfogadhatatlannak bizonyult. A tagokra korábbi törvényi előírás szerint nevesített üzletrész visszavásárlására kötelezte a szövetkezeteket (ugyancsak törvényi kötelezettség alapján). Ez nem a közös vagyon együtttartására irányult, ellenkezőleg olyan anyagi teher vállalására kötelezte a szövetkezeteket, amely számukra vállalhatatlan volt, törvényes aggályokat vetett fel, vagyis jogsérelem érte a szövetkezeteket (szerk.).

Ennél az elemzési területnél fontos azt is megjegyezni, hogy az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága 2005-ben, a szövetkezetek értékeléséről szóló dokumentumában kifejezetten hangsúlyozta is, hogy a szövetkezetek „helyi gyökerekre” építkeznek, s végső soron ebből következően a szociális kohézió lényeges pillérét jelentik.

Rendkívül figyelemre méltó a dokumentumnak az a megállapítása is, miszerint a helyi gyökerekhez történő erőteljes kötődés a szövetkezeteknél nem jelent gátat abban a tekintetben, hogy nemzetközi szintű tevékenységet is folytassanak.⁴⁶ A dokumentum e körben kifejezetten azt rögzíti, hogy a szövetkezeteknek a világ gazdaság dinamikájára erőteljes hatása van.⁴⁷ A dokumentum azt hangsúlyozza, hogy a szövetkezetek a helyi közösségek támogatásán túlmenően nemzeti szinten, de világviszonylatban is elismert szervezetek. A szövetkezet, mint speciális társas vállalkozási forma, azért kapott a közösség-szervezésben betöltött szerepére tekintettel kiemelkedő értékelést az Európai Unió és egyéb más nemzetközi szervezetek fentiekben említett dokumentumaiban, továbbá azért deklarálta az ENSZ 2012-t a szövetkezetek évének,⁴⁸ mert az angol szövetkezők alapszabályán nyugvó mindenkor szövetkezeti szabályozás a tag gazdasági érdekén túl annak társadalmi előmenetelét is célzó normákat tartalmazott, támogatva ezzel helyi szinten, az egyes egyének viszonylatában, s tulajdonképpen közvetve össz-társadalmi szinten a gazdasági, s egyben a társadalmi fejlődést.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának szükségszerű velejárója volt jogszabályainknak az EU joganyagához való igazítása, így a szövetkezeti törvény EU konformmá tétele, illetőleg a teljesebb körű, de a nemzeti hagyományokhoz is igazodó gyakorlat átvétele. A szövetkezetről szóló 2006. évi X. törvény megalkotásakor célkitűzés volt az Európai Unió szövetkezeteket érintő, azokat átfogóan szabályozó Tanácsi Rendeletével összhangban lévő törvény kimunkálása. Ez csak részben sikerült.⁴⁹ A jogalkotó a fogalomban módosításokat eszközölt a ma hatályos törvény-

46 Az EU Gazdasági és Szociális Bizottsága: A szövetkezeti társaságok támogatása Európában, K.: „Szövetkezés” 2005/1. sz. 237. old. 1. „Bevezetés” 1.7

47 úgy, mint fent, 1.8

48 Az ENSZ főtitkára A/RES/64/136” számú határozatában 2009 december 21-én New Yorkban „2012-t a Szövetkezetek évének nyilvánította, <http://social.un.org/coopsyear/>, 2011. december 15.

49 A Tanácsi Rendelettel aligha állt összhangban az üzletrésszel rendelkező szövetkezetek gazdasági társaságokba való tömeges menekülésének törvényi ösztönzése, erre való jogszabályi utak és módszerek törvénybe iktatása (szerk.).

ben. A törvény 7.§-a értelmében: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.”

Észlelhető, hogy a jogalkotó a szövetkezet definícióját letisztulttá és egyszerűbbé tette a korábbihoz képest, azonban rögzíti továbbra is a 2000. évi CXLI. törvényben megjelenő alapvető tételeket. Kiegészül a hatályos törvény fogalma a 2000. évi CXLI. tv. meghatározásához képest annyiban, hogy a 8. §-ban megjelenik benne egy önálló fogalom meghatározású speciális szövetkezettípus, a szociális szövetkezet.⁵⁰ Ezzel a szövetkezettípussal kapcsolatosan leszögezhető, hogy célkitűzései kifejezetten összhangban vannak a szociális gazdaság célrendszerével. Látható tehát, hogy a magyar jogalkotó a szociális gazdaság koncepcióját már intézményi szinten is kifejezetten érvényre kívánja juttatni. A hatályos magyar szövetkezeti jogi szabályozás alkalmazkodva a nemzetközi kívánalmakhoz, erőteljesen kifejezésre juttatja a manchesteri alapelvekben foglaltakat és a 2000. évi CXLI. tv. kapcsán említett EU Gazdasági és Szociális Bizottság dokumentumában rögzítetteket. Hangsúlyozottan megjelenik (összhangban a manchesteri tételekkel), hogy a szövetkezet alkalmas társas vállalkozási forma csakis a gazdasági előmenetel biztosítására, de ugyanakkor képes szociális szerepvállalásra is, eltérően a gazdasági társaságoktól.

A magyar szövetkezeti jogalkotás legjelentősebb állomásait végigtekintve azt a következtetést vonhatjuk le a szabályozást illetően, hogy a jelenlegi szövetkezeti törvény szövetkezet fogalma korszerű, illetve, hogy a törvény összességében, így a fogalom vonatkozásában is kifejezésre juttatja az SZNSZ által kimunkált aktuális standardokat, melyeknek köszönhetően a magyar törvény beleilleszkedik a nemzetközi szintű szövetkezeti joganyagba. (Ettől eltér Dr. Zsolt András vélekedése, ld. „A rendszerváltoztatást követő szövetkezeti szabályozás vázlatos áttekintése és az új PTK” című írását a 62. oldalon (szerk.).

50 2006. évi. X. tv. 8. § (1) Aszociális szövetkezet a 7. §-ban foglaltaknak megfelelő olyan szövetkezet, a) amelynek célja munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése; b) amely iskola szövetkezetként is működik. A szociális szövetkezetek szabályozását a 2012. évi XXXVIII. tv. módosította. A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. tv. módosításának eredményeként lehetővé vált, hogy a szociális szövetkezeteken belül (az iskola szövetkezetek mellett) foglalkoztatási szövetkezet létesüljön.

4. A német szövetkezeti szabályozásról

Németországban a szövetkezetek törvényi szintű szabályozása nagy hagyományra tekint vissza.⁵¹ A német szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetét alaposan áttekintve leszögezhető, hogy minden időben példaértékű volt más országok szövetkezeti jogalkotására, így a magyar szövetkezeti jogalkotásra is.⁵² A hatályos német szövetkezeti törvény⁵³ az 1889. május 1-jén hatályba lépett első német birodalmi szövetkezeti törvény⁵⁴ szabályozási felfogását követte. E két törvény definícióját összehasonlítva⁵⁵ megál-

51 Érdemes megjegyezni, hogy az első porosz szövetkezeti törvény (amelyet Hermann Schulze-Delitzsch munkált ki) 1867. március 27-én lépett hatályba. Ez a joganyag a Német Császárság birodalmi törvényévé vált 1871-ben, majd ezt követően 1889. május 1-jén lépett hatályba az első német szövetkezeti törvény.

52 Fontos e körben megjegyezni, hogy a magyar jogalkotó az 1875. évi XXXVII. tc.-ben rögzített Kereskedelmi Törvény, majd a jelenleg hatályos magyar szövetkezeti törvény kimunkálásánál is mintaértékűnek tekintette a német szabályozást.

53 „Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften”
<http://www.gesetze-im-internet.de/geng/index.html>, 2011. december 15.

54 (Nr. 1856.) Reichsgesetz, betreffend die Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften. Vom 1. Mai 1889., http://de.wikisource.org/wiki/Gesetz_betreffend_die_Erwerbs-_und_Wirtschaftsgenossenschaften#.C2.A7._1, 2011. december 15.

55 Az első német szövetkezeti törvény a következő definíciót tartalmazta: „Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek a tagok keresetének vagy gazdaságának támogatását közös üzleti üzemben keresztül célozzák meg (szövetkezetek), nevezetesen: 1. előlegezési-, és hitelegyesületek, 2. nyersanyag közös beszerzésére alapított egyesületek, 3. mezőgazdasági és ipari termékek közös értékesítésére létrejött egyesületek, (értékesítőszövetkezetek, raktáregyesületek), 4. termékeket előállító és közösségi számlára értékesítő egyesületek (termelőszövetkezetek) 5. élelmiszer és egyéb gazdasági szükségletek vásárlása nagytételben és árusítása kistételben (fogyasztási egyesületek), 6. mezőgazdasági vagy ipari termékek beszerzésére és azok közös felhasználására létrejött egyesületek, 7. lakásépítő egyesületek a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg.”

A hatályos német szövetkezeti törvény fogalom-meghatározása: „A szövetkezet. Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek célja a tagok gazdaságának vagy szociális, illetve kulturális szükségleteinek közös üzemben keresztüli támogatása (szövetkezetek) a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg. Társaságokban, illetve más személyegyesülésekben való részvételük (beleértve a közjog hatálya alá tartozó szervezetekben való részvételüket is) megengedett, ha e részvétel 1. a szövetkezeti tagok keresetének vagy gazdaságának, illetve szociális vagy kulturális szükségleteinek támogatását, vagy 2. a szövetkezet közérdekű törekvéseinek megvalósulását szolgálja anélkül, hogy az kizárólag/kifejezetten vagy túlnyomórészt kifejezetten a szövetkezet célját képezné.”

Német nyelvből fordította: Dr. Bak Klára, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék

lapítható, hogy a német szövetségi szabályozásban a magyar szabályozással egyező fejlődési ív figyelhető meg.

Az első német szövetségi törvény a mintaértékű vagyoni jogi és felelősségi szabályok mellett a fogalmat is magas szintű szakszerűséggel tartalmazta. A fogalommal kapcsolatosan mindenekelőtt rögzíthető (áttekintve a német szövetségi szabályozást), hogy a német szabályozás fogalom meghatározásában is kezdetektől fogva szerepeltek a Rochdale-ben lefektetett azon nemzetközi szövetségi alapelvek, melyek a szövetségi identitást kifejezésre juttatják.

Ilyen rendező elvnek mondható a nyitott tagság elve, melyet az 1889. május 1-jén hatályba lépett, és a ma hatályos német törvény is a „le nem zárt taglétszám” szókapcsolattal fejez ki, hasonlóan a magyar KT szabályozási felfogásához. Megjelenik továbbá mindkét német szövetségi törvény definíciójában a szövetség célja, hasonlóan a magyar KT és a hatályos magyar szövetségi törvényben foglaltakhoz. Érdemes e tekintetben kifejezetten kihangsúlyozni a magyar és a német szövetségi jogalkotás közötti fejlődési párhuzamot. Ahogy a magyar KT-ban, úgy az 1889-es német szövetségi törvényben is célként a tagok keresetének és gazdaságának előmozdítása állt a közös üzemben való tevékenykedés eredményeként.

Rögzíthető tehát, hogy mind a német birodalmi törvény, mind a magyar KT a szövetség lényegét kifejezetten annak a tagi gazdaságban az üzemkiegészítés által betöltött szerepében látja. Tekintettel azonban arra, hogy a XX. század második felétől a szövetség gazdaságban/társadalomban betöltött szerepével kapcsolatosan nemzetközi szinten, számos nemzetközi szervezet dokumentuma⁵⁶ rögzítette, továbbá a Tanács 1435/2003/EK Rendelete „az Európai Szövetség (SCE) Statútumáról” is kifejezésre juttatta⁵⁷ a szövetségek szociális szerepvállalásának kiemelkedő jelentőségét, a német szövetségi törvényben, ahogy a magyar szövetségi törvényben is a szövetség célkitűzéseit érintő előírások kiegészítésre kerültek.

Törvényi szinten megjelent a német szövetségi szabályozásban, hogy a szövetség tagjai szociális, illetve kulturális érdekeinek előmozdítására

56 ILO 193. számú ajánlása, ld. eredeti nyelven: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R193>, ld. a magyar fordítást: <http://www.szmm.gov.hu/doc/upload/200803/193A.pdf>, 2011. december 15., ld továbbá erre: ENSZ A/RES/65/184. számú, 2011. február 4-én megjelent határozata „Szövetségek a szociális fejlődésben” címmel, <http://daccess.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/523/58/PDF/N1052358.pdf?OpenElement>, 2011. december 15.

57 „(10) Az európai szövetség alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és/vagy azok gazdasági és/vagy szociális tevékenységeinek fejlesztése...”

is létrejöhet. A hatályos magyar és német szövetkezet-fogalom⁵⁸ összevetéséből látható, hogy nagymértékű az egyezés. Különbség a kettő között, hogy a német törvény vagyoni jogi vonatkozású előírást a fogalomban nem tartalmaz, míg a magyar törvény fogalmi szinten közli, hogy az alapszabályban szükséges szerepeltetni a részjegy tőke nagyságát, érzékeltetve ezzel, hogy a gazdasági társaságok többségétől eltérően az alaptőke minimumának nagysága a szövetkezet esetében főszabályként alapszabályi és nem törvényi szinten kerül szabályozásra.

A német szabályozással kapcsolatosan szükséges még azt az európai szövetkezeti szabályozásokra jellemző sajátosságot rögzíteni, miszerint egyes szövetkezettípusok vonatkozásában elengedhetetlen a párhuzamos szabályozás. A szövetkezeti törvényben foglalt általános rendelkezésekre (így a fogalomra is figyelemmel) bizonyos kérdéskörökben a szövetkezeti törvény mellett megalkotott, szövetkezetre vonatkozó egyéb jogszabály speciális rendelkezéseit kell alkalmazni. Ezzel a szabályozási technikával biztosítható az, hogy a nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényre juttatása mellett azok az egyes szövetkezettípusokra vonatkozó gazdasági, szervezeti-jogi sajátosságok is érvényre jussanak a szabályozásban, melyek az adott gazdasági szektorban a hatékony, adott esetben a prudens (megbízható) működést biztosítják. A német szabályozásban példa erre a lakásszövetkezetekre irányuló speciális törvény.⁵⁹

5. Az osztrák szövetkezeti szabályozásról

Hasonlóan a német és a magyar szövetkezeti jogalkotás alakulásához az első osztrák szövetkezeti törvény⁶⁰ hatályba lépése a XIX. század végére tehető. A hatályos osztrák szövetkezeti törvény⁶¹ a fogalmat⁶² tekintve

58 A hatályos német szövetkezeti törvény fogalmának értelmezésére ld. bővebben: Lang/Weidmüller: Kommentar Berlin, 2006. De Gruyter Recht S. 1-1154.

59 Gesetz zur Regelung vermögensrechtlicher Angelegenheiten der Wohnungsgenossenschaften im Beitrittsgebiet (Wohnungsgenossenschafts-Vermögensgesetz – WoGenVermG), <http://www.gesetze-iminternet.de/wgv/BJNR098900993.html>, 2011. december 15.

60 Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, RGBl. Nr. 70/1873, ld. erre bővebben: Johann Brazda, Robert Schediwy and Holger Blisse: Austrian Co-operative Law in a Changing World –The legal framework for co-operative banks since 1873, International Cooperative Alliance (ICA) European Research Conference, Lyon, http://www.cress-rhone-alpes.org/cress/IMG/pdf/Brazda_Schediwy_Blisse.pdf, 2011. december 15.

61 [http://www.jusline.at/Genossenschaftsgesetz_\(GenG\).html](http://www.jusline.at/Genossenschaftsgesetz_(GenG).html), 2011. december 15.

egyező szabályozási felfogást követ a német és a magyar szövetkezeti jogalkotással. Rögzíti a nyitott tagság elvét a német szövetkezeti szabályozásból is ismert „le nem zárt taglétszám” kifejezéssel, illetve kifejezésre juttatja a szövetkezet gazdasági célkitűzését a tagok tekintetében, továbbá hasonló felsorolást tartalmaz az egyes szövetkezettípusokat illetően mint a KT vagy az 1889-ben hatályba lépett német szövetkezeti törvény. Az osztrák szövetkezeti jogalkotásra is befolyást gyakorolt az „Európai Szövetkezet Statútumáról” szóló 1435/2003 EK rendelet. Hatottak a szövetkezetek szociális szerepvállalását rögzítő XX. század végén megjelent nemzetközi dokumentumok. Az osztrák jogalkotó a fogalomban a Rendelet 1. cikkének (3) bekezdésére utalással rögzítette, hogy szövetkezet „tagjai szociális tevékenységének céljából is létrejöhet.”⁶³

6. A svájci szövetkezeti szabályozásról

Svájcban a szövetkezet intézménye nem külön törvényben, ahogy az eddig bemutatott országok szövetkezeti szabályozására volt jellemző, hanem a kötelmi jog körében, azon belül a 3. részben, a „Kereskedelmi társaságok és szövetkezet” címszó alatt kerül rögzítésre.⁶⁴ A szövetkezet fogalom-

62 Ld. úgy mint fenn (60. lábjegyzet) (1) „Jelen törvény le nem zárt taglétszámú, jogi személyiséggel rendelkező személyegyesülésekre vonatkozik, melyek lényegében/mindenekelőtt tagjaik keresetének és gazdaságának támogatására szolgálnak. (szövetkezetek), mint a hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házáépítő szövetkezetek. (2) A szövetkezetek előmozdításának/támogatásának eszköze lehet részvételük/érdekeltségük a vállalkozások joga, a szövetkezeti jog, az egyesületek joga hatálya alá tartozó jogi személyekben, valamint vállalkozási tevékenységet folytató bejegyzett személyegyesítő társaságokban, ha ez a részvétel a szövetkezet alapszabályában meghatározott céljának megvalósulását és elsősorban nem a jövedelemszerzést célozza. Szövetkezetek a Tanács „az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete 1 cikkének (3) bekezdésében rögzített célokat is megvalósíthatnak.” Német nyelvből fordította: Dr. Bak Klára

63 „Az SCE alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és/vagy tagjai gazdasági és szociális tevékenységeinek fejlesztése, különösen a tagokkal kötött olyan megállapodások útján, amelyek célja árukkal vagy szolgáltatásokkal történő ellátás, illetve az SCE által ellátott jellegű munka elvégzése vagy megbízás ellátása. Az SCE célja lehet továbbá tagjai szükségleteinek oly módon történő kielégítése, hogy a fenti módon előmozdítja tagjainak gazdasági tevékenységeiben, egy vagy több SCE-ben és/vagy nemzeti szintű szövetkezetekben való részvételét. Az SCE tevékenységét leányvállalatán keresztül is elláthatja”. Az EU Tanácsának „az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete 1 cikkének (3) bekezdése.

64 Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907, <http://www.admin.ch/ch/d/sr/220/index3.html#id-3-29>, 2011. december 15.

meghatározása is kissé eltérő az eddig elemzett fogalmakhoz képest.⁶⁵ A svájci szabályozás a szövetkezet két típusát különbözteti meg, a közjog és a magánjog hatálya alá tartozó szövetkezetet. A szövetkezetnek azonban, akár a közjog, akár a magánjog hatálya alatt áll, szükséges (ahogy más államokban is) a fogalomban szereplő ismertetőjegyekkel rendelkeznie. A svájci törvény a szövetkezet jellemzőit illetően hasonlóan fogalmaz, mint a német, az osztrák és a magyar. Rögzíti a nyitott tagság elvét a „le nem zárt taglétszám” szókapcsolattal. Eltérően azonban a hatályos osztrák, német, magyar szövetkezeti törvénytől a svájci szabályozás a definícióban csak gazdasági célkitűzéseket tartalmaz. E törvény a közös önsegélyt tartja a szövetkezeti definícióban megjelenítendő, a szövetkezeti szuverenitást kifejező ismertetőjegynek.

7. A francia szövetkezeti szabályozásról

A francia 47–1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről⁶⁶ eltérően közelíti meg a szövetkezet fogalmát a német, illetőleg a német szabályozást alapul vevő magyar törvénytől. Az SZNSZ által meghatározott alapelvek absztrahációját mellőzve e törvény kifejezetten közgazdasági

65 Ld. úgy, mint fenn „828. cikk A. A magánjogi szövetkezetek 1. A szövetkezet le nem zárt taglétszámú kereskedelmi társaságok vagy személyek testületé szervezett egyesülése, amely legfőképpen tagjainak támogatását vagy a tagok meghatározott gazdasági érdekeinek biztosítását célozza a közösségi önsegély mentén. A szövetkezetek esetében az előre meghatározott alaptőke nem megengedett.

829. cikk B. „A közjogi szövetkezetek. A közjog hatálya alá tartozó személyegyesülések, akkor is, ha szövetkezeti célkitűzésekkel rendelkező, a szövetség és a kantonok közjogi hatálya alá tartoznak.” Német nyelvből fordította: dr. Bak Klára.

66 47–1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről (Hivatalos Közlöny 1947. szeptember 11.) „A szövetkezetek olyan társaságok, amelyeknek alapvető céljai: 1. A szövetkezet tagjai közös erőfeszítésével és tagjai javára úgy igyekeznek csökkenteni egyes termékek vagy egyes szolgáltatások előállításí árát és adott esetben az eladási árát, hogy saját tevékenységként biztosítja azon vállalkozói és közvetítói tevékenységeket, amelyek költsége egyébként (külső szövetkezeten kívüli vállalkozó vagy közvetítő igénybe vétele esetén) a termékek árát terhelné. 2. A tagjaiknak szállított vagy a tagok által termelt és a fogyasztóknak szállított termékek minőségének javítása. 3. És általánosságban hozzájárulni a tagok és a tagok szükségleteinek kielégítéséhez és a szociális és gazdasági tevékenységük fejlesztéséhez, valamint a képzésükhöz. A szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorlják.” Francia nyelvből fordította: Dr. Longa Anna, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék.

szempontokat alapul véve határozza meg a szövetkezet lényegét. A fogalom vonatkozásában a jogalkotó a középpontba a szövetkezet azon gazdasági természetű differentia specifikáját (ld. 39. lábj.) állítja, hogy e társas vállalkozási forma közvetítő kiküszöbölésével képes tevékenysége végzésére, megspórolva annak költségét.

A német és a német mintát alapul vevő szabályozásokhoz hasonlóan szerepel a definícióban a szövetkezet azon sajátossága, hogy a tagok érdekében működik, kihangsúlyozva a tagok gazdasági érdekének előmozdítása mellett a szociális helyzetük javításában történő közreműködést is, amely láthatóan a XX. század végétől kezdődően minden nemzeti szövetkezeti jogszabályban kifejezetten megjelenített jellemző. Végezetül figyelemre méltó, hogy a törvény hangsúlyozza, a szövetkezet alkalmas szervezeti-jogi keretnek bizonyul általánosságban véve bárminemű emberi tevékenység vonatkozásában.

A francia szövetkezeti szabályozás esetében is speciális jogszabályok, mégpedig törvények kerültek megalkotásra meghatározó szövetkezetítípusok esetében, így például a mezőgazdasági termelőszövetkezetek vonatkozásában⁶⁷ is.

A mezőgazdasági szövetkezetek sajátos kategóriát jelentenek a társadalomban arra tekintettel, hogy egyrészt a francia mezőgazdaság alapvető szervezeti-jogi keretének tekinthetők, másrészt e szövetkezetítípus vonatkozásában érvényesül legerőteljesebben az üzem-kiegészítés elve, miszerint a mezőgazdasági termelőszövetkezetek kifejezetten és elsősorban tagjaik és sokkal kevésbé saját nyereségükre törekszenek.⁶⁸ Érdemes e körben még megemlíteni, hogy a mezőgazdaság területén a termelőszövetkezetek mellett jelentős szerepet töltenek be Franciaországban a „közösen gazdálkodó mezőgazdasági csoportok,”⁶⁹ melyeknek a szövetkezetekhez hasonlóan céljuk közös mezőgazdasági munka által a hatékonyabb és költségkímélőbb termelés megvalósítása.⁷⁰ A mezőgazdaság területén

67 A mezőgazdasági termelőszövetkezetekre vonatkozó francia törvény 1972. június 27-én lépett hatályba. A hatályos törvényre ld.

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068441&dateTexte=20110415#LEGIARTI000006600258>, 2011. december 15.

68 Csaba, Dávid: Szövetkezés a francia élelmiszer-gazdaságban, „Szövetkezés”, 1998/1. Budapest, 123. old.

69 Les groupements agricoles d'exploitation en commun (GAEC) ld. Erre: <http://agriculture.gouv.fr/gaec>, 2011. december 15.

70 Ld. erre 61. lábjegyzet

Franciaországban kiemelkedő jelentőségűek még a mezőgazdasági gép-használati szövetkezetek,⁷¹ amelyek célja a gépek, berendezések és épület-állomány vagy szolgáltatások közös hasznosítása méretgazdaságossági szempontokra figyelemmel.

A mezőgazdasági szövetkezeteken kívül a nemzetközi tendenciákra tekintettel a szociális szövetkezetekre Franciaországban külön törvény vonatkozik az általános szövetkezeti törvény mellett.⁷²

Összegzés

A magyar szövetkezeti szabályozás egyes jelentős állomásainak, illetőleg a német, az osztrák, a svájci és a francia hatályos szövetkezeti törvénynek a fogalom-meghatározását áttekintve összességében megállapítható, hogy az SZNSZ tevékenységeiképpen egy egységes irányvonal alakult ki a szövetkezeti szabályozást illetően. A nemzeti szabályozások jogalkotási hagyományait és ahhoz kapcsolódó szemléletbeli sajátosságait figyelembe véve egyediesítették szabályozásukban az SZNSZ által megfogalmazott mindenkori tételeket.

Ekképpen lehetséges, hogy a magyar, az osztrák és a német szövetkezeti szabályozások, amelyek a magánjog területén a germán jogdogmatika rendszerét követik, egymással sok egyezőséget mutatnak, míg a svájci, illetve a francia szabályozás ettől részben eltérő rendszertani, illetőleg a szövetkezet lényegét kifejezésre juttató gazdasági tartalomra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Az SZNSZ zsinórmértéket adó tevékenységének köszönhetően azonban mindegyik törvény definíció szinten is magában foglal csak a szövetkezetre jellemző ismérvet.

71 Coopérative d'Utilisation de Matériel Agricole, (CUMA), ld. erre: <http://www.cuma.fr>

72 „Société Coopérative d'Intérêt Collectif”, mely 2001. július 17-én lépett hatályba.
<http://scic.coop/statutjuridique.htm>, 2011. december 15.